

AŞIQ ƏLƏSGƏR POEZİYASINDA İNSANIN MƏNƏVİ GÖZƏLLİYİNİN TƏSVİRİ

DESCRIPTION OF MAN'S SPIRITUAL BEAUTY IN ASHUG ALASGAR'S POETRY

ОПИСАНИЕ ДУХОВНОЙ КРАСОТЫ ЧЕЛОВЕКА В ПОЭЗИИ АШЫГА АЛЕСКЕРА

Tacir QURBANOV

*Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
AMEA Folklor İnstitutu
tacir1956@mail.ru*

Summary

Ashug Alasgar's creativity is rich. His poems are well remembered and conquer hearts because he drank water from a folk source. Ashug Alasgar's poetry is reminiscent of an inexhaustible treasure full of reminders, advice and wisdom. In the works of the folk artist, a large place is given to the description of the spiritual beauty of man. Ashug Alasgar says that a person's spiritual beauty is also concentrated in good character, good communication, kindness and high morals. He says that the spiritual beauty of a person makes the world more beautiful, gives a person spirit and happiness, he is always needed.

Key words: folk artist, spiritual beauty, Ashug Alasgar, praise, divani

Резюме

Творчество Ашыга Алескера богато. Ввиду того, что его произведения основывались на народные источники они хорошо запоминаются и завоевывают сердца. Поэзия Ашыга Алескера напоминает неиссякаемое сокровище, полное назиданий, наставлений, мудрости. В творчестве народного мастера большое место отведено описанию духовной красоты человека. Ашыг Алескер считает, что духовная красота человека также сосредоточена в прекрасном характере, приятном общении, доброте, высокой морали. Он говорит, что духовная красота делает мир еще красивее и вдохновляя человека доставляет ему радость, он всегда в потребности.

Ключевые слова: народный мастер, духовная красота, Ашыг Алескер, восхваление, дивани

Aşiq Ələsgərin poeziyası çox zəngindir. Mübaliğəsiz demək olar ki, bu böyük aşığın bir zəif şeirinə, misrasına rast gəlinmir. El sənətkarının hikmət və nəsihət dolu şeirləri insanı yaratmağa, yaşatmağa çağırır. “Aşiq Ələsgər öz poetik ruhu, qəlbi, sazı-sözü, fitri istedadı ilə o qədər yüksəkdə idi ki, onu ən aşağı mərətibədə əyləş-

dirseydilər belə hamıdan yüksəkdə görünərdi” (Bədəlzadə A., 2017: 19). Onun ədəbi irsi tükənməz hikmət mənbəyidir.

Aşıq Ələsgər həmişə kamil insan məsələsinə, insan qəlbinin gözəlliyinə, yəni könül zənginliyinə xüsusi diqqət yetirir. Ustad aşıq el sənətkarının da kamallı, ağılı başında, ədəb, mərifət əhli olmasını istəyir:

Aşıq olub diyar-diyar gəzənin
Əzəl başda pür kamalı gərəkdİ.
Oturub-duranda ədəbin bilə,
Mərifət elmində dolu gərəkdİ (Aşıq Ələsgər, 2003: 71).

El sənətkarının təsvir etdiyi, təriflədiyi, təqdir etdiyi şəxsləri – onlar gözəllər olsun, el-obada nam salmış igidlər olsun, səxavəti ilə tanınmışlar olsun – həmişə nəcib, xoşxasiyyət, insanlığa baş əyən, dəyər verən adamlar olduqlarını müxtəlif təsvir və çalarlarla əks etdirmişdir. “Ələsgər şeiri xalqın şeiridir. Bəzən adama elə gəlir ki, bu şeirləri bir nəfər yox, xalq özü yaradıb. Ələsgər şeiri başdan-başa həyatın özüdür” (Vahabzadə B., 1979: 78-79). Aşıq Ələsgərə görə insanın zahiri gözəlliyi “gözəl insan” ifadəsini tam əhatə etmir, onun daxili aləmi, mənəviyyatının zənginliyi də bilinməli, eyni zamanda onun ağıllı, dərrakəli, halal olması vacib məsələlərdir. Aşıq Ələsgər bunu yaradıcılığında “Gəlin”, “Giləyə”, “Gözələ” kimi divanilərində əks etdirmişdir. Böyük aşıq deyir:

İnanmıram kamalına
Həkimi-Loğman yetişə.
Bəlkə səndən əlac ola,
Xəstəyə dərman yetişə.
Mərifətdə, qanacaqda
Hanı, sana can yetişə (Aşıq Ələsgər, 2003: 198).

Gördüyümüz kimi, mərifət, qanacaq sahibi, kamallı olmaq müəllifin gözündə hər kəsin sevimlisi olmaq anlamına gəlir. Elə bundan dolayı el sənətkarı “Giləyə” divanisində təriflədiyi gözəli mərifətdə tayı olmayan “Loğman kamallı” kimi təqdir edir. Aşıq Ələsgər digər bir divanisində təkcə gözəli tərifləmir, həm də onun nəcib, ağıllı və kamallı olduğunu deyir, onun mərifət və əxlaqından məmnunluğunu bildirir.

Gözəl xanım al geyinib
Gözəllər xasından gözəl.
Silkinir, gərdən çəkir
Göllər sonasından gözəl.
Libas əndamına layiq,
Əndam libasından gözəl.

Qabiliyyət, mərifət tapıb

Ata-anasından gözəl.

Gözəlli cəm edibdi

Xaliqu-Sübhan gözələ! (Aşıq Ələsgər, 2003: 201)

Çünki yaxşı xasiyyətli olmaq insanlığın əsas şərtlərindəndir. Bu, həm də könül zənginliyini, könül gözəlliyini göstərməkdədir. Heç təsadüfi deyildir ki, Aşıq Ələsgər ədəbi irsində halallığa, qəlbi təmizliyə, haqqı gözləməyə dair kifayət qədər yer verilmişdir. Aşıq Ələsgər həmişə adamları haqq yoluna dəvət etmişdir. Böyük aşıq göstərir ki, həqiqət yolunda olan şəxs halal olduğundan mərifət elminə də vəqifdir:

Nütfədən pak olan, loxmadan halal,

Mərifət elminə nabeləd olmaz (Aşıq Ələsgər, 2003: 105).

Aşıq Ələsgər təlqin edir ki, əyrilik, haram loxma, şeytanlıq kimi mənfi sifətlər insanlığa yaraşmır. Bunlara meyl eləmək kamil, ağı başında olan adama yaraşmayan sifətlərdir. İnsan mənəvi cəhətdən zəngin olmalıdır. Bu, onun halallığını da, cəmiyyətdəki nüfuzunu da, el-oba arasında hörmət qazanmasını da təmin edir. “Xalqın real həyatı, mənəvi dünyası, zehni və düşüncəsi ilə sarsılmaz rabitənin birbaşa nəticəsidir ki, poetik yüksəkliyə qalxa bilmiş, milli səciyyəvi olduğu üçün ürəklərə asanlıqla yol tapa bilmişdir” (Hüseynov M., 2017: 43).

Bəli, Aşıq Ələsgər bəhs etdiyi şəxslərin kamil insan, ağıllı, zəngin könül sahib olduqlarını ayrı-ayrı şeirlərində qeyd edir. Aşıq insan gözəlliyini onun yüksək əxlaqında, yaxşı xasiyyətində, mərdliyində, səxavətli olmasında görür. Müəllifə görə, bu, insan gözəlliyini tamamlayır. Bu baxımdan Aşıq Ələsgərin Dəli Alı ilə bağlı şeirləri xüsusi maraq doğurur. O, “Dəli Alı” qoşmasında Dəli Alını namuslu igid, namərdlərin qənimi kimi öyür, igidlərin xanı – sultanı kimi tərifləyir. Müəllifin digər iki divanisi (“Deyin, “Eləyib”) Dəli Alı haqqında kifayət qədər məlumatlarla zəngindir. Ustad aşıq burada Dəli Alının həm mərdliyini, həm də səxavətli olmasını təqdir edir:

Tüf dağıdıb, ordu pozan,

Səf yaran sərdar balası.

Səxavətdə misli-Hatəm,

Səddə İsgəndər balası,

Qurşayıb kəmərinə

Cahi-Qəzənfər balası,

Qəniminə qan ağladır,

Bac vermir düşməna – deyin! (Aşıq Ələsgər, 2003: 190).

Müəllif onun kasıblara, yoxsullara qarşı insafılı davrandığını da göstərir:

Saxlayır aşpazxanada
Neçə zəlili, müztəri.
Hatəm kimi bir qapısı
Açılıb ehsana – deyin! (Aşiq Ələsgər, 2003: 191).

Bu qeyd etdiyimiz şeirlərin bir müsbət cəhəti də odur ki, burada Dəli Alının yoldaşlarının da mərd, cəsur olduqları əks olunub. Biz bunu daha aydın görmək üçün Aşiq Ələsgərin bəhs etdiyimiz şeirlərindən aşağıdakı nümunələrə nəzər salaq:

Molla Qasım kamandardı,
Əbədi gördüm mərdana.
Əl-ayağı od ələyir,
Elə ki girdi meydana (Aşiq Ələsgər, 2003: 191).

İqbalları yeyin olsun
Əsədin, Molla Balının,
Qasım ilə Nağı bəyin,
Mədəd ilə Sevdalının!
Müxənnətlər daldasında
Gizləndi dünya malının.
Kalvayı Söyün baxıb gördü
Şoru çıxıb Şorcalının.
Aşığa bir cöngə verib,
Könlünü rövsan ələyib (Aşiq Ələsgər, 2003: 196).

Yoxdu Göyçə mahalında
İsgəndər tək iyid gəzən.
Dost yolunda başın qoyub
Düşmanın canın üzən.
Yoxsulların əlin tutan,
Ac doyuran, əysik düzən (Aşiq Ələsgər, 2003: 196).

Poeziyasından da göründüyü kimi, Aşiq Ələsgər haqqa bağlı, inancına, allaha bağlı bir el sənətkarıdır. O deyir:

Ələsgər, mətləbin Xudadan istə. (Aşiq Ələsgər, 2003: 101).

Bütün qeyd olunanlar onun böyük hikmət sahibi olduğunu, kərəmətinə təsdiq edir. Deyilənlərə görə, Aşiq Ələsgər böyük hikmət və kərəmət sahibi olub. Hər şeyi öncədən bilib, xəbər verib. İ.Ələsgər yazır: “Yaradanın aşığa bəxş etdiyi möcüzəli qabiliyyətlərindən biri də onun kənarda törədilmiş hadisələrdən xəbər verməsi imiş” (Ələsgər İ., 1999: 27). Bunu onun özü də təsdiq edir:

Məzəmmət eyləmə mən binəvanı,
Sahibi-səltənət, ey gövhər-kanı.
Mənim sözüüm yoldan çıxan mollanı

İnşallah, qaytarar, müsəlman eylər (Aşiq Ələsgər, 2003: 65).

Dünya-aləmin insanın mənəvi gözəlliyinə ehtiyacı var – böyük aşıq hikmətlə, nəsihətlə dolu şeirlərində hər kəsə bunu anladır. Cəmiyyət, toplum bu mənəvi gözəlliklə irəli gedir, varlığını, insanlığın gözəl cəhətlərini əks etdirir. Bunu el sənətkarı hikmətamiz şəkildə yaddaqalan ifadələrlə göstərir. El sənətkarını daha aydın anlamaq üçün onun ədəbi irsindən bir neçə nümunəyə nəzər salaq:

Mən istərəm, alim, mömin yüz ola,
Meyli haqqa doğru, yolu düz ola (Aşiq Ələsgər, 2003: 71).

Ələsgər söyləyər söz müxtəsərin,
Ağlı kamil ola, kamalı dərin (Aşiq Ələsgər, 2003: 89).
Nütfədən pak olan koxmadan halal (Aşiq Ələsgər, 2003: 108).
Könül, doğru yoldan gəl olma kənar (Aşiq Ələsgər, 2003: 101).

İnsan ağı, dərrakəsi olmadan xeyirxah işlər görmək, insanlara fayda vermək olmaz. Bu şeir parçaları insan mənəviyyatının gözəlliyini, insan kamilliyini əks etdirməkdədir. Elə buna görə də Aşiq Ələsgər doğru yolun yolçusu olmağı, halallığı təbliğ edir. Təbliğ edir ki, mənəvi gözəllik təbliğ olunsun. Aşığa görə insanın mənəvi gözəlliyi deyəndə onun zahiri gözəlliyi ilə bərabər gözəl xasiyyətli olduğu da başa düşülür. Özünü insan bilən hər kəs onun mənəvi gözəlliyinə aşina olmalıdır – Aşiq Ələsgərin düşüncəsi belədir. Yəni gözütöx, səxavətli, dünyagörüşlü, ağı başında və halal olmaq insanın mənəvi gözəlliyini tamamlayır, onu həmişə yaddaqalan əməllər etməyə, xeyirli işlərə səsləyir. Belə şəxslərdə Allaha, təbiətə, canlılara tükənməz sevgi və məhəbbət olduğundan onlar öz əməlləri ilə xeyir-xahlığın və insanlığın gözəlliyini yaşadırlar, dünyada bərqərar edirlər.

QAYNAQLAR

1. Aşiq Ələsgər (2003) (tərtib edən: İ.Ələsgər). Şeirlər, aşıq-rəvayətləri, xatirələr. Bakı: “Çinar-çap”
2. Bədəlzadə A. (2017). Hüseynov M. Aşiq Ələsgərin söz ümmanı. Bakı: Elm və təhsil
3. Ələsgər İ. (1999). Haqq aşığı Ələsgər. Bakı: Maarif
4. Hüseynov M. (2017). Aşiq Ələsgərin söz ümmanı. Bakı: Elm və təhsil
5. Vahabzadə B. (1976). Sənətkar və zaman. Bakı: Gənclik